

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Шелудько Л.В. канд. екон. наук, доцент; **Засядько А.В.** здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

Проаналізовано стан та окреслено перспективи розвитку аграрного підприємництва в Україні.

Основною організаційною формою підприємницької діяльності виступає підприємство як суб'єкт, в рамках якого відбувається поєднання капіталу і праці в народному господарстві. Підприємництво як явище, інституція, механізм соціально-економічної взаємодії спрямований на пошук інноваційних напрямів створення додаткової вартості і додаткового продукту [1-2].

Аграрний сектор економіки характеризується потужним ресурсним потенціалом, здатним забезпечити населення країни продуктами харчування а промисловість цінною сировиною, проте має низку особливостей, що впливають зі специфіки аграрного виробництва: сезонність і природно-кліматичні умови, значна тривалість виробничого циклу, нестабільна цінова політика, низька інвестиційна привабливість галузі, проблеми кредитування, низький рівень розвитку виробничої та ринкової інфраструктури [3-4].

Розвиток економіки України в значній мірі залежить від стану і ефективності підприємництва в аграрному секторі, від розвитку суб'єктів господарювання в АПК. Науковцям і практикам слід звернути увагу на мотивацію розвитку агропромислового виробництва, а державі – на тотальну і довгострокову підтримку агробізнесу, сільського населення і територій.

Найвищі темпи скорочення виробництва у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. можна спостерігати у зерновій і соняшниковій підгалузі – 37,4 і 30,9 % відповідно, а також в овочівництві – 24,4 %. Відносна стабільність обсягів виробництва мала місце при виробництві картоплі, де темп скорочення валового збору становив 2,1 %, а в буряківництві – 8,4 %.

Господарства населення поступово відходять від вирощування зернових і зернобобових культур, соняшника, цукрового буряка через відсутність сучасної техніки і прогресивних технологій. Проте вони нарощують частку виробництва овочів і картоплі у порівнянні з 2010 р. на 6,0 і 0,5 % відповідно а у порівнянні з 2021 р. – на 8,2 і 0,2 %.

Вартість валової продукції аграрного сектора у постійних цінах 2016 р. скоротилась у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. на 25 %, у тому числі рослинництва – на 28, а тваринництва – на 12 %. Протягом останнього року вартість виробленої продукції у підприємствах скоротилася на 28 %, тоді як у господарствах населення на 18,6 %, в тому числі у галузі рослинництва відповідно на 31,5 і 19,4 %, а тваринництва – на 8,2 і 16,4 % відповідно.

Вартість виробленої продукції рослинництва у 2022 р. порівняно з 2019 р.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024 зменшилась на 22,4 %, що здебільшого відбулося через скорочення вартості зернових та зернобобових культур на 28,1 %, а також технічних – на 17,7 % і кормових культур – на 18,3 %. При порівнянні з 2021 р. має місце ще більш строкате скорочення вартості валової продукції – на 28,0 % або на 162,3 млрд грн, в тому числі по зернових – на 37,1 %, технічних – на 19,7, картоплі, культурам овочевим та баштанним – на 14,0 %.

Урожайність переважної більшості культур в підприємствах значно перевищує показники господарств населення. Найвищі показники в обох категоріях господарств були отримані у 2021 р. Протягом останнього року дослідження слід відмітити підвищення урожайності цукрових буряків і картоплі у підприємствах на 13,8 і 3,9 % відповідно, а також картоплі у господарствах населення – на 4,4 %. Найбільший спад результативних показників у підприємствах спостерігався при виробництві овочів – на 32,8, зернових і зернобобових культур – на 15,2 % і соняшника – на 12,5 %.

Протягом восьми останніх років середні ціни на деякі види продукції рослинництва виросли більш, ніж вдвічі, зокрема на зернові культури – у 2,2 рази, олійні – у 2,0 рази, а овочі – у 2,8 рази. Разом з тим значно збільшився як діапазон цін на продукцію, так і їх розмах протягом року. Так, у 2022 р. розмах цін по місяцях року становив при реалізації плодів і ягід 6,2 рази, овочів – 3,4, а картоплі – 2,5 рази.

За період 2015 – 2020 рр. рівень рентабельності всіх без виключення видів продукції знизився, причому при виробництві винограду на 109,1 %, цукрових буряків – на 41,2, а соняшника – на 39,0 %. Найвищі рівні досліджуваного показника по всіх видах продукції суб'єкти господарювання отримали у 2015 р., після чого мало місце значне зниження ефективності господарювання у галузі. Найбільш рентабельними культурами в Україні в останні роки залишаються соняшник, зернові та зернобобові, а найбільш збитковими – цукровий буряк і виноград.

Ми ще раз вимушені констатувати, що найбільш прибутковим за останні 15 років був 2021 р. Так, чистий прибуток аграрних підприємств у 2022 р. збільшився у порівнянні з 2010 р. у 5 разів, а у порівнянні з 2021 р. – зменшився майже втричі. Якщо у 2021 р. 89 % господарюючих суб'єктів отримали у якості фінансового результату прибуток, що більше, ніж у 2010 р. майже на 20 %, то у 2022 р. їх частка становила вже 79 %, що на 10 % менше. Прибуткові підприємства змогли за досліджуваний період збільшити обсяг прибутку у 5,6 рази, проте ця величина була вдвічі меншою за показник 2021 р. В той же час підприємства, що отримували збиток погіршили показники збитковості, оскільки обсяг збитків зріс у 2022 р. у порівнянні з 2010 р. у 7,7 рази, з них у 4,6 рази тільки впродовж 2022 р.

Основу поживного балансу рослин господарства формують за рахунок азотних добрив, частка яких превалює, хоча і скоротилась із 80,1 % у 2000 р. до 66,3 % у 2022 р. В цілому використання добрив аграрними підприємствами України щороку зростає: в 2022 р. порівняно з 2000 р. було використано майже в 5,5 разів більше азотних, у 2,5 рази – фосфорних і у 16 разів більше калійних добрив. Напруженою є ситуація із використанням органічних добрив: за 2000-

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024 2022 рр. кількість внесеної органіки і дози внесення з розрахунку на гектар посівної площі скоротились у 3 рази.

Одним з основних факторів виробництва якісної і конкурентоспроможної аграрної продукції є інтенсифікація галузі за рахунок використання засобів захисту рослин від бур'янів, хвороб і шкідників, які подекуди можуть дати приріст урожаю у 25-30 %. Якщо врахувати, що 2022 р. не був типовим в аграрному секторі через воєнний стан, то можна зробити висновок про наявність позитивної тенденції щодо обсягів використаних пестицидів.

Для підвищення ефективності здійснення підприємницької діяльності у аграрному секторі економіки і зростання конкурентоспроможності господарств держава має створити відповідні умови і механізми стимулювання. Основними напрямками підтримки аграріїв, на нашу думку, повинні стати стимулювання малих форм аграрного підприємництва, зокрема фермерських господарств і господарств населення; стимулювання агробізнесу щодо виробництва необхідних населенню видів продукції, що не відрізняються надмірною рентабельністю.

Політику державного регулювання агросектора нашої держави, на наше переконання, слід базувати на таких напрямках: надання прямої фінансової допомоги аграрним товаровиробникам, які виробляють продукцію рослинництва і, особливо, тваринництва; дотаційна політика насінництва, спрямована на зниження цін на насіннєвий матеріал; розвиток селекції і насінництва з метою підвищення конкурентоздатності українських сортів і гібридів; обґрунтоване бюджетне фінансування розроблених цільових програм; використання і вільний доступ до пільгового кредитування.

Список літератури

1. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі : наук. доп. / кол. авт.: Ю. О. Лупенко та ін. ; Нац. наук. центр «Інститут аграрної економіки». Київ : ІАЕ, 2019. 114 с.
2. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність / Ю. О. Лупенко та ін. ; за ред. О. Г. Шпикуляка; Нац. наук. центр «Інститут аграрної економіки». Київ : ІАЕ, 2017. 204 с.
3. Калетнік Г. М., Прутська Т. Ю. Трансакційні витрати підприємницької діяльності в агробізнесі. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2014. № 2 (88). С. 3-10.
4. Гончарук І. В., Томашук І. В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 19-30.